

ใครรู้คุณค่า

พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “พระอรหันต์ประเภทปฏิสัมภิทาญาณคือพระอรหันต์แบบไหน”

กราบเรียนนมัสการพระอาจารย์ที่เคารพอย่างสูง กราบขอความเมตตาท่านได้โปรด
พิจารณาอธิบายขยายความให้ด้วยก็จะเป็นพระคุณยิ่ง

๑. พระอรหันต์มีกี่ประเภท มีพระอรหันต์บางองค์ท่านออกมาเปิดเผยว่าท่านเป็นพระ
อรหันต์ประเภทปฏิสัมภิทาญาณ ใครขอคำอธิบายจากพระอาจารย์โปรดขยายความให้ความ
กระจ่างด้วยค่ะว่าพระอรหันต์ประเภทปฏิสัมภิทาญาณคือพระอรหันต์แบบไหนคะ

๒. ได้ฟังธรรมของท่านอาจารย์ที่แสดงไว้เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ มีช่วงหนึ่งท่าน
กล่าวว่า วันที่ ๑๖ สิงหาคม เป็นวันคล้ายวันเกิดของท่านอาจารย์ ท่านได้ฝันถึงหลวงตาหลาย
ครั้ง โยมเคยทราบว่ เวลาพระอริยะท่านฝันหมายถึงท่านเกิดนิมิต แสดงว่าหลวงตามาหาท่าน
อาจารย์ในนิมิตหลายครั้ง อันแสดงถึงระดับความใกล้ชิดและยอมรับว่าพระอาจารย์เป็นลูก
ศิษย์ที่องค์หลวงตาท่านภูมิใจ เพราะท่านได้เป็นตัวแทนของหลวงตาในการช่วยเผยแผ่พระ
ศาสนาให้เป็นอย่างดี นับเป็นศาสนทายาทที่ดีเลิศขององค์หลวงตาและพระพุทธศาสนา ขอ
อนุโมทนาบุญกับท่านอาจารย์มา ณ โอกาสนี้

๓. อัฐิของพระอรหันต์จะต้องกลายเป็นพระธาตุทุกองค์ใช่หรือไม่คะ แล้วอัฐิของพระ
บางองค์ที่เราเข้าใจว่าท่านเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง แต่เมื่อท่านนิพพานไปนานแล้ว อัฐิของ
ท่านยังไม่เปลี่ยนเป็นพระธาตุแต่อย่างใด แสดงว่าท่านยังไม่เข้าถึงพระอรหันต์ผลใช่ไหมคะ

ตอบ : นี่คำถามเนาะ คำถาม ๓ คำถาม ทั้งถามจริงก็ได้ ถามลงก็ได้ ฉะนั้น เอา
คำถามข้อแรกก่อน ข้อแรกว่า พระอรหันต์มีกี่ประเภท

คำว่า “พระอรหันต์มีกี่ประเภท” ในพระไตรปิฎกบอกไว้มี ๔ ประเภทใช่ไหม เติชโช จพ ภิญโญ ปฏิสัมภิทา มี ๔ ประเภท ถ้า ๔ ประเภท เวลาเราอธิบายกัน เราอธิบายกันแบบนี้ แล้วเรามีการศึกษา เราก็ศึกษาไป เราศึกษาแล้วเราก็อ่านมีความเข้าใจ เห็นไหม มันมีประเภทๆ ใครมีความชำนาญอย่างไร

ฉะนั้น เวลาที่มีความชำนาญอย่างใดนะ คำถามอย่างนี้มันมีอยู่ในหนังสือ เวลาพวกเขาไป มีพระถามหลวงปู่ท่านเรื่องนี้ หลวงปู่ท่านบอก หืม! หืม! พระอรหันต์มีกี่ประเภท พระอรหันต์มีกี่ประเภท พระอรหันต์มีประเภทเดียว ประเภทว่าเป็นพระอรหันต์ไฉ

ทีนี้พอเป็นพระอรหันต์ไปแล้ว ในพระไตรปิฎกว่ามี ๔ ประเภท ๔ ประเภทคือความถนัด ความถนัด ปฏิสัมภิทา เห็นไหม เขาบอกพระอรหันต์ที่เป็นปฏิสัมภิทาญาณ ปฏิสัมภิทาญาณ มันชำนาญในการเทศนาว่าการ ชำนาญในนิรุตติ ชำนาญในอักษร ชำนาญในธรรมะ คือขยายความ ขยายความได้ดี นี่พูดถึงว่าเวลาปฏิสัมภิทา ก็รู้ รู้ละเอียด รู้ลึกซึ้ง นิรุตติไฉ คือเรื่องภาษา เรื่องการสั่งสอน เรื่องการที่ความเข้าใจของคน จะอธิบายให้คนเข้าใจได้อย่างไร นี่พูดถึงว่าเวลาเขาคิด เขาคิดกันอย่างไร

ฉะนั้น เวลาหลวงปู่ท่านบอกว่า พระอรหันต์มีประเภทเดียว พระอรหันต์มีประเภทเดียว

พระอรหันต์มีประเภทเดียว พระอรหันต์อาสวัชฌญาณไฉ คือขณะที่เกิดมรรค เกิดอรหัตตมรรค อรหัตตผล นั่นคือพระอรหันต์ ถ้าเวลาถ้าพูดถึงว่าใครเป็นพระอรหันต์ๆ จะย้อนกลับมาที่นี้ไฉ ย้อนกลับมาที่นี้ว่า เหตุที่เป็นพระอรหันต์นะ มรรค ๔ ผล ๔ ถ้าอรหัตตมรรค อรหัตตผล นั่นละพระอรหันต์ มรรคญาณ เวลาชำระอวิชชา นั่นละพระอรหันต์ ถ้าพระอรหันต์เกิดที่นี้ ถ้าเกิดที่นี้แล้ว ถ้าประเภท ประเภทมันแยกย่อยไป แยกย่อยไปด้วยความถนัดไฉ

ถ้าแยกย่อยด้วยความถนัด เห็นไหม คูสิ เวลาพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะเป็นเพื่อนกันนะ สนิทคุ้นเคยกันมากเลย เวลาสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วนะ เวลาพระสารีบุตรเป็นเสนาบดีแห่งธรรม คือขยายความธรรมะได้ชัดเจนมาก เป็นปัญญา นี่เป็นปัญญาวิมุตติ คือว่ามีปัญญากว้างขวางมาก มีปัญญารองจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เวลาพระโมคคัลลานะสำเร็จเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย เป็นผู้ที่มีฤทธิ์ มีฤทธิ์คือว่ามีความชำนาญในเรื่องฤทธิ์ เรื่องอภิญญา เรื่องความฤทธิ์เดชนี้มีความชำนาญมาก แต่ก็ยังเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายก็มีความชำนาญรององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีครบเลย มีครบแล้วมีความชำนาญมากกว่า

ฉะนั้น เวลาฤๅษีชีไพรในสมัยพุทธกาล พวกฤๅษีชีไพรเขาไม่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เขาก็มีฤทธิ์ ดูเทวทัตสิ เทวทัตนี้เป็นฉานโลกีย์ ฉานโลกีย์แปลงร่างได้ แปลงกายไปเป็นงูไปพันศีรษะอชาตศัตรู นี่พระเทวทัตเป็นอะไร พระเทวทัตก็เป็นปุถุชน พระเทวทัตได้อภิญญา เวลาพระเทวทัตมันไม่ชำระล้างกิเลสใจ

พระอรหันต์มีประเภทเดียว ประเภทเดียวตรงนี้ ประเภทเดียวตรงอัสวักขยญาณ ประเภทเดียวตรงสมุจเฉทปหาน เป็นอรหัตตมรรค อรหัตตผล ทำลายอวิชชาตรงนี้ หลวงปู่มั่นท่านเน้นย้ำตรงนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เน้นย้ำตรงนี้

ดูสิ พระอรหันต์ในสมัยพุทธกาล มีพระอรหันต์ ๕ องค์ได้แย้งกันว่าพระอรหันต์ประเภทใดดีที่สุด เห็นไหม พระสืวลี พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ มี ๕ องค์ เราจำไม่ได้ ต่างคนต่างยืนยันว่าความถนัดของตนดีที่สุดที่สุดๆ ตกลงกันไม่ได้ ไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกอัสวักขยญาณดีที่สุด ญาณที่ตัดกิเลสอันนั้นนะ ที่เป็นพระอรหันต์ อันนั้นสำคัญที่สุด

พระอรหันต์เขาอยู่กันตรงที่นี้ พระอรหันต์อยู่ที่นี่ พระอรหันต์อยู่ที่อรหัตตมรรค อรหัตตผลนี้ พระอรหันต์อยู่ที่ศีล สมาธิ ปัญญาที่ชำระล้างกิเลส พระอรหันต์สำคัญตรงนี้ ถ้าตรงนี้เป็นจริงแล้ว เป็นพระอรหันต์จริงๆ

พอเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา ดูสิ ดูหลวงปู่มั่น ดูหลวงตา ครูบาอาจารย์ของเรา พอสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนใหญ่ถ้าสำเร็จเป็นพระอรหันต์นะ มันจะย้อนกลับมาถึงความสำเร็จของเรา ถ้าความสำเร็จของเรามันละเอียดลึกซึ้ง โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล บุคคล ๔ คู่ มรรค ๔ ผล ๔

นิพพาน ๑ นิพพานมันพ้นออกไป ความกระเสือกกระสนของจิตที่มันประพฤติปฏิบัติขนาดนี้ แล้วจะมาพูดพรั่ำๆ พูดให้คนเข้าใจได้ง่ายๆ มันเป็นไปได้อย่างไร

มันเป็นไปไม่ได้หรอกว่าพระอรหันต์จะเอาธรรมะมาแจกแจ่งที่ทุกคนจะเข้าใจ เข้าใจรู้ ความ อธิบายแล้วทุกคนจะแจ่มแจ้งหมดเหมือนทางวิชาการ มันไม่มี

พระอรหันต์จะเข้าใจเรื่องปริยัติ เรื่องปฏิบัติ เรื่องปฏิเวธ เรื่องสุตมยปัญญา จินตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา ปัญญามันเกิดอย่างไร แล้วปัญญาประเภทไหนฆ่ากิเลสได้ ปัญญาประเภทไหนฆ่ากิเลสไม่ได้

ถ้าปัญญาอย่างเขามันปัญญาการศึกษา ปัญญาจินตนาการอย่างนี้ มันเป็นไปได้ เพราะอะไร เพราะมันทำความสงบของใจไม่ได้ มันครอบงำประกอบของมรรคไม่ได้ เพราะมันไม่มีสมาธิเป็นพื้นฐาน ไม่มีสมาธิเป็นพื้นฐาน มันจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา ยกขึ้นสู่ภาวนามยปัญญา มันเป็นไปได้ ถ้ามันเป็นไปได้ เห็นไหม

ดูสิ หลวงตาเวลาท่านบรรลุนิพพาน มันเหมือนกับ อืม! เราจะสอนใครได้ มันมีความคิดอย่างนี้เลยละ มันมีความคิดว่ามันลึกลับเกินไป มันลึกลับเกินไป แต่สุดท้ายแล้วมันก็ไม่พ้นวิสัยของมนุษย์ใช่ไหม นี่เราพูดถึงว่าถ้าความเป็นพระอรหันต์เขาจะมีภูมิรู้แบบนี้ เขามีภูมิรู้ มีคุณค่า นี่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ดูสัตว์สิ สัตว์มันดูแลครอบครัวของมัน มันดูแลของมัน มันก็เป็นธรรมของสัตว์ สัตว์ देखานมันรักฝูงของมัน เวลาเป็นคน คนรักหมู่รักพวก คนเป็นคนดีก็เป็นคนดีของคนใหม่ เวลาคนดี ปุณฺณ แล้วคนจะปฏิบัติมันก็เป็นกัลยาณปุณฺณ ยกขึ้นสู่โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล คิดดูสิว่ามันพัฒนาขึ้นไปเท่าไร มันพัฒนาขึ้นไปขนาดไหนมันถึงจะเป็นพระอรหันต์ได้ แล้วพอเป็นพระอรหันต์แล้วเขาไม่พูดพรั่ำเพรื่อ แล้วเขาไม่พูดพุ่มพ่าย เขาไม่พูดออกมา

เพราะเขาบอกว่า พระอรหันต์มีที่ประเภท

ที่ประเภทนี้เป็นความถนัด แล้วจะบอกเป็นความถนัดบ้าง ทุกคนก็อ้างเลยว่า ฉันเป็นพระอรหันต์ประเภทนั้นเป็นประเภทนี้ ฤษีชีไพรเขาก็ทำได้

ใช้เรื่องประเภทๆ นี้ความถนัดนะ พวกปฏิสัมพันธ์ คุณสิ บางคนนะ เขาเป็นปุณฺณ เขาเป็นศาสตราจารย์ เป็นดอกเตอร์ เขาพูดฉะฉาน เขาพูดด้วยทางวิชาการของเขา อย่างนั้นเป็นพระอรหันต์หรือเปล่า ปฏิสัมพันธ์ใหม่ มันก็ไม่ใช่ มันเป็นความถนัดของเขา เขาฝึกฝนของเขามา เพราะกิเลสท่วมหัว กิเลสในใจมหาศาล

นี่ก็เหมือนกัน พระอรหันต์มีกี่ประเภท

พระอรหันต์มีประเภทเดียว พระอรหันต์มีประเภทเดียว เพราะจากพระอนาคามีเป็นพระอรหันต์ สิ้นกิเลส เป็นประเภทเดียว แล้วเวลาความชำนาญ อำนาจวาสนาที่สร้างสมมา ความชำนาญของคน นั้นไปแยกย่อยที่นั่น คือมันเป็นปัญหาเล็กน้อย ปัญหาภายหลัง

สำคัญ สำคัญ สำคัญนี้ มรรคผลนี้สำคัญ พยายามปฏิบัติให้มันได้จริง ถ้ามันได้จริงขึ้นมาแล้วมันจะเป็นความจริง

ที่มันไม่ได้จริงขึ้นมาละสิ พอมันไม่ได้จริงขึ้นมามันก็ถึงว่าไปประกาศตน...ประกาศอะไร เห็นไหม “มีพระอรหันต์บางองค์ออกมาเปิดเผยว่าท่านเป็นพระอรหันต์ประเภทปฏิสัมพันธ์ญาณ ใครขอคำอธิบายจากอาจารย์โปรดขยายความว่าพระอรหันต์ประเภทปฏิสัมพันธ์ญาณมันเป็นแบบไหนคะ”

ก็มันเป็นแบบซี้ไม่อย่างนั้นนะ ไม่กันไป มันเป็นแบบซี้ไม่ มันไม่ได้เป็นความจริง ถ้าความจริงมันไม่เป็นแบบนั้น ความจริงนะ อย่างเช่นหลวงตาของเรา หลวงตาของเราซี้ไม่ไหม

หลวงตาเวลาท่านพูดนะ เวลาท่านพูดนะ ท่านพยายามต่อสู้กับกิเลส สละชีวิตครั้งหนึ่งเพื่อสู้กับกิเลส ต่อสู้กับกิเลสจนบรรลุธรรมขึ้นมาได้ จนเอาตัวรอดได้ แล้วท่านก็มาสละชีวิตอีกหนหนึ่งเพื่อมาโครงการช่วยชาติฯ เพราะท่านบอกว่าโครงการช่วยชาติฯ ของท่าน ถ้าท่านไม่ประกาศตนออกไป เงินทองของเขา เขาเสียสละมา ทุกคนก็เป็นห่วงทั้งนั้นนะ

ฉะนั้น จะสละเงินทองของเราไปไว้ที่ใคร แล้วใครจะไปทำประโยชน์อะไร ท่านถึงได้ยอมๆ ยอมประกาศตนว่าท่านเป็นพระอรหันต์ ทั้งๆ ที่มีความเข้าใจกันมาตั้งแต่ที่ลูกศิษย์ลูกหาอยู่กับท่าน อย่างเช่นท่านบอกท่านอยู่กับหลวงปู่มัน หลวงปู่มันท่านไม่เคยพูดเลยว่าท่าน

เป็นพระอะไร แต่ลูกศิษย์ของท่าน ลูกศิษย์ของสายหลวงปู่มั่นทุกองค์เข้าใจว่าหลวงปู่มั่นเป็นพระอรหันต์ แต่หลวงปู่มั่นไม่เคยประกาศตน ไม่เคยอวดตน ไม่เคยอวดตัวเลย ไม่เคยทั้งสิ้นเลย

ฉะนั้น สิ่งที่เราู้กัน เราู้กันด้วยคุณงามความดีของท่าน เราู้กันด้วยข้อเท็จจริงในใจของท่าน มันไม่ได้รู้ด้วยการที่ท่านประกาศ ตัวท่านประกาศเองนี่ไม่มี เว้นไว้แต่หลวงตา

หลวงตาท่านประกาศ ท่านบอกว่า ท่านเสียสละชีวิต ๒ คราว คราวหนึ่งคือเสียสละชีวิตเพื่อต่อสู้กับกิเลส อีกคราวหนึ่งเสียสละเพื่อโลก เพื่อโลก เพื่อสังคมไทย เพื่อศาสนา ท่านเสียสละอย่างนั้น ฉะนั้น การเสียสละอย่างนั้น

จะบอกว่าพระอรหันต์ประกาศตน

ไม่มีหรอก ไม่มี อย่างเช่นหลวงปู่ลี หลวงปู่ลีนี้หลวงตาท่านยืนยันเอง แต่หลวงปู่ลีท่านไม่เคยประกาศตนท่านเองเลย แล้วท่านสงบเสถียรของท่านมาก

ฉะนั้น พระอรหันต์ประเภทประกาศว่าฉันปฏิสัมภิทา อันนั้นมันเป็นเรื่องโลกๆ แล้ว ถ้าพูดไปแล้วมันจะกระทบกระเทือนกันเกินไป

อันนี้พูดถึงว่า พระอรหันต์มีกี่ประเภท

มีประเภทเดียว ประเภทที่ว่า ถ้าสำเร็จเป็นพระอรหันต์จริง มันจะมีมรรคมีผลในใจจริง ถ้าในใจจริงแล้วมันจะเห็นคุณค่า

ธรรมะนี้สูงส่งมาก สูงส่ง ดุติ ขนาดที่ว่าเวลาหลวงตาท่านพูดถึงหลวงปู่แหวน ท่านทำเป็นคติเฉยๆ ท่านไม่ได้ทำเพื่ออวดหรือ ท่านเอาแบงก์ ๕๐๐ มามวนยาสูบแล้วสูบ แล้วมีพระเข้าไปถาม บอก “โ้ย! หลวงปู่ นี่มันแบงก์นะ”

“หา แบงก์หรือ อ้อ! มันก็แค่กระดาษ”

แต่ท่านก็ทำหนเดียว เห็นไหม คือมันไร้สาระ คิดดูสิ คนจะเอาแบงก์มามวนบุหรี่ยสูบอย่างนี้ มันเป็นไปได้หรือ คือท่านไม่เห็นค่า กระดาษก็คือค่าเท่ากระดาษไง แต่ทางโลกมีค่าเท่ากับแบงก์ ๕๐๐ แต่ของท่านก็มีค่าเท่ากระดาษมวนบุหรี่ย ท่านทำให้เห็นหนเดียวเท่านั้นเอง

ให้เห็นอย่างนั้นนะ ให้เห็นเป็นการแสดงคติธรรม นี่ไง เวลาถ้ามันเป็นจริง มันเป็นจริงโดยหัวใจ ภายใน

ความเห็นคุณค่า ถ้าคุณค่าทางธรรม เวลาประพฤติปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา พระปฏิบัติจะเห็นคุณค่ามาก ถ้าเห็นคุณค่ามาก ก็พยายามจะหา พยายามจะปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมอย่างนั้นเพื่อให้เกิดมรรคเกิดผล เกิดความเป็นจริงขึ้นมาอย่างนั้น

ฉะนั้น ถ้าเป็นพระอรหันต์ประเภทปฏิสัมภิทา ปฏิสัมภิทาแล้วทำประโยชน์อะไร ทำสิ่งใดเป็นประโยชน์ขึ้นมาบ้างละ

นี่ผู้ถามก็ถามไปอย่างนั้น จะให้ขยายความ เพราะว่าข้อ ๑. เดียวจะไปตอบข้อ ๓. ขำข้อที่ ๓.

นี่ข้อที่ ๒. ได้ฟังเทศน์ท่านอาจารย์ที่ท่านอาจารย์แสดงเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ช่วงหนึ่งว่า ท่านอาจารย์บอกว่าวันคล้ายวันเกิดของท่าน ท่านอาจารย์ได้ฝันถึงหลวงตาหลายครั้ง ฝันถึงหลวงตาหลายครั้ง แล้วก็บอกว่าถ้าฝันถึงหลวงตาหลายครั้งอย่างนี้แสดงว่าถึงระดับว่าเป็นความใกล้ชิดของท่านอาจารย์จริงหรือเปล่า

เวลาถาม ถามอย่างนั้น เวลาคนมีการกระทำ กระทำเพื่อประโยชน์อะไร เพราะเวลางานวันเกิด เราพูดถึงงานวันเกิด งานต่างๆ ทุกคนจะแห่แหนกันไป แห่แหนไปหาครูบาอาจารย์องค์นั้น แห่แหนไปหาครูบาอาจารย์องค์นี้ เราก็เปรียบเทียบไป เปรียบเทียบว่า เวลาวันเกิดหลวงตา เราที่อยู่ของเรา เพราะหลวงตาอยู่ในหัวใจของเรา

เวลาหลวงตาอยู่ในหัวใจของเรา เราเคารพบูชาของเรา เราเคารพบูชาของเราเพราะว่าเวลาเราประพฤติปฏิบัติ คนเราเวลาประพฤติปฏิบัติมันเกิดปัญหาขึ้นมา ปฏิบัติแล้วมันมีปัญหา ใครจะแก้ไขให้ มันฝังใจตรงนั้นไง มันฝังใจว่าใครเป็นคนชี้ทางให้เรา ใครเป็นคนปลุกปั้นเรามา

หลวงตาท่านพูดถึงหลวงปู่มันไง บอกว่าหลวงปู่มันเป่ากระหม่อมท่านมา ท่านเคารพหลวงปู่มัน เพราะหลวงปู่มันเป่ากระหม่อมพ่องๆ ให้หลวงตาท่านปฏิบัติมีคุณธรรมมา ท่านถึงได้เคารพบูชาหลวงปู่มันมาก

ที่นี้คำว่า “เคารพบูชา” เราเคารพบูชา ท่านอยู่ในหัวใจของเราต่างหาก ไม่ใช่เราไปอยู่ในหัวใจของท่าน ท่านเป็นครูบาอาจารย์ ท่านเป็นผู้ที่นิพพานไปแล้ว ท่านสูงส่ง เรามีความระลึกถึง แต่เรามีความระลึกถึงด้วยธรรมใด ด้วยธรรมคือว่าท่านอยู่ในหัวใจเรา ถ้าท่านอยู่ในหัวใจของเรา เรามีครูบาอาจารย์ปกป้องหัวใจของเรา เราจะทำความผิดพลาดใหม่ เราจะเเกร่เถตุ่งใหม่ เราจะฟาดวงฟาดงาตามแต่ความพอใจเราใหม่ถ้าเรามีครูบาอาจารย์อยู่ในหัวใจของเรา

ที่คำพูดของเรา เราพูดให้เห็นว่า เห็นไหม ครูบาอาจารย์อยู่ในหัวใจ อยู่ในหัวใจ เวลาอยู่ในหัวใจ

เขาก็ถามว่า สิ่งที่ว่า ถ้าอย่างนั้นแสดงว่าเราเป็นผู้ใกล้ชิดใช่ไหม

มันไม่มีการผูกขาด ไม่มีใครสามารถผูกขาดว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นของเรา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา ชาวพุทธทั้งหมดเคารพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ใครเคารพจริง ใครเคารพไม่จริง เคารพขึ้นมาเพื่อเราจะประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริง หรือเคารพขึ้นมาเพื่อเอาท่านเป็นสินค้า

นี่ก็เหมือนกัน ว่าเคารพครูบาอาจารย์ วันนั้นวันเกิดครูบาอาจารย์ เราจะทำบุญกุศลไปเชิดชูครูบาอาจารย์

มันเชิดชูอะไรกัน แต่ของเราเวลาเราพูด เราพูดถึงว่า ถ้าเป็นวันเกิด วันนั้นมันเป็นวันเกิดเราก็จำไม่ได้นะ เราไม่เคยจำเรื่องวันคืน วันคืนมันก็เหมือนกันหมด ฉะนั้น เวลาวันนั้นพอดีบังเอิญ บังเอิญคนเขามาทำบุญวันเกิดเราก่อน วันที่ ๑๕ เขามาบอกไว้ก่อนว่าวันเกิด อ้อ! วันเกิดหรือ วันที่ ๑๖ มากันเต็มเลย

แล้วก็บอกว่า เราถึงบอกว่า เมื่อ ๒ วันนั้น เราจะฝันถึงครูบาอาจารย์เป็นครั้งเป็นคราว เวลาครูบาอาจารย์จะมาฝัน เวลาฝันมาเป็นครั้งเป็นคราว แล้วฝันมา เราก็ถึงมาพูดไป บอกมันถึงกันอย่างนั้น มันถึงกันอย่างนั้น ไม่ได้หวดหวอก ไม่ได้ประกาศตนหวอกว่า ผูกขาดว่าหลวงตาเป็นของเรา เราทำตัวเพื่อหลวงตา ไม่ใช่หวอก

หลวงตาสั่งสอนลูกศิษย์เยอะเยอะ เพียงแต่ลูกศิษย์คนไหนเขาจะมีกตัญญูระลึกถึงระลึกถึงว่าท่านเป็นแบบอย่าง จะทำความดีเพื่อท่าน เราพูดเพื่อเหตุนี้ เราพูดแค่นี้ ความหมาย

ของเราแค่นี้เอง แต่ว่าในเมื่อเราเป็นลูกศิษย์ของท่าน ท่านได้สั่งสอนเรา ท่านได้วางแนวทางไว้ แล้วเราจะเดินตามแนวทางท่านไหม เราจะเคารพบูชาคำสอนท่านไหม เราเคารพไหม นี่ไง ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าธรรมวินัยจะเป็นศาสดาของเธอ

นี่ก็เหมือนกัน คำสั่งคำสอนของท่าน การระลึก การกล่าวตักเตือนของท่าน เรา จะเอามาเป็นคติของเราไหม นี่ขนาดว่าคำสั่งคำสอนของท่าน เราพูดบ่อยว่าท่านเตือนอะไรเราบ้าง แล้วเราเอามาไว้ในใจ นั่นมันก็เป็นความผูกพันของเรา

ฉะนั้น เวลาเราฝัน บังเอิญเราก็พูดไปเพราะมันวันเกิดเหมือนกัน คนก็มารูมเหมือนกัน เราก็เลยบอกว่า ความที่ว่า ถ้าหลวงตาอยู่ในใจ ครูบาอาจารย์ของเราอยู่ในใจเรา เราทำอะไรเรียบง่าย มันเป็นการทำเรียบง่าย

ไม่ใช่ อู๊ฮู! วันเกิดท่านทีก็ อู๊ฮู! แห่แห่นกัน อู๊ฮู! รุมล้อมกัน จะตัดเค้ก จะมีคอนเสิร์ต อย่างนั้นบอกว่าเป็นการเชิดชูครูบาอาจารย์ นั่นมันเรื่องของเขา

แต่ของเราเวลาวันเกิด วันระลึกถึง เราก็นั่งปฏิบัติบูชา

หลวงปู่ขาว ทางจงกรม ๓ เส้น บูชาพระพุทธรูป บูชาพระธรรม บูชาพระสงฆ์ เราปฏิบัติบูชา เราบูชาคุณงามความดีของท่าน เราปฏิบัติเพื่อท่าน ถ้าปฏิบัติเพื่อท่าน มันก็เป็นประโยชน์

ฉะนั้น คำถามเวลาถามว่า หลวงพ่อฝันถึงหลวงตา แสดงว่าหลวงตารักหลวงพ่อใช่ไหม หลวงพ่อเป็นผู้ใกล้ชิดหลวงตาใช่ไหม

ไม่ใช่ ไม่ใช่ เป็นที่ที่เราเคารพท่านเฉยๆ เราเคารพ เรายกถึงคุณของท่าน ระลึกถึงคุณ เห็นไหม เวลาพูดถึง พูดบ่อยมาก บอกว่าเกิดมาชาตินี้ภูมิใจ ภูมิใจที่ได้มาพบหลวงตา ได้พบหลวงปู่เจี๊ยะ ได้พบ เพราะ ๒ องค์นี้เป็นองค์ที่แก้ไขความทิฐิมานะของเรา ต้องพูดอย่างนี้ถึงถูกต้อง

ท่านแก้ไขทิฐิ ทิฐิก็คือว่าแบบที่ครูบาอาจารย์ท่านบอก เวลาเราไปเห็นสิ่งใด เห็นจริงไหม เห็นจริง แต่ความเห็นนั้นไม่จริง เราไปเห็นอะไรบางอย่างที่เราเห็น แต่มันไม่จริง แล้วมันไม่มีใครจะแก้ไขทิฐิอันนี้ได้ เพราะว่าเราเห็นของเราจริงๆ เราเห็นของเราจริงๆ เราเป็นคนจับต้อง

เราเป็นคนที่เข้าไปวินิจัย เป็นคนรื้อค้นของเราเอง แล้วเราเป็นคนทำเอง มันก็เกิดทฤษฎีของเราเอง แล้วมันไม่มีใครแก้ได้ เพราะเวลาใครพูด มันพูดได้ไม่ถึงกับความรู้ของเรา

ความรู้ของเราคือจิตเราสงบแล้วเราไปรู้ไปเห็น เราไปจับสิ่งใดแล้วเราพิจารณาของเรา เราไปรู้ไปเห็นของเรา แล้วเราจับต้องของเราเอง แล้วทุกคนเวลามาพูดถึง เขาพูดถึงไม่มีเหตุผลถึงตรงนี้ เราไม่เคยฟังใคร แล้วฟังแล้วฟังไม่ขึ้น มันฟังไม่ขึ้นเพราะมันไม่มีเหตุผลของใครที่จะเข้ามารู้ถึงความเห็นอันนี้ได้

แต่เวลาไปเจอหลวงตาท่านชัดเป๊ะเดียว โอ้โฮ! หายท้องเลยอย่างนี้ ท่านไล่ลงศาลา ท่านไล่ลงกุญแจ ถีบกระเด็นลงมาเลยอย่างนี้ สะใจ ท่านไล่ลงมาขนาดนั้นยังไม่วินิจฉัย กลับไปเดินจงกรมอยู่เกือบคืนหนึ่งนะ พอมันระลึกได้ โอ้โฮ! โอ้โฮ!

มันภูมิใจตรงนี้ มันภูมิใจที่ว่าท่านถีบตกกุญแจเลย ยังไม่รู้ที่ท่านให้ยา ยังไม่รู้เลยว่ายาคืออะไร จะต้องเข้าไปทางจงกรมอีกเกือบคืนหนึ่งนะ เพราะอดอาหารไป พอหิวหนึ่งก็ไปถามปัญหาท่าน ท่านถีบตกลงมาเลย เดินจงกรมถึงเกือบตี ๑ ตี ๒ เพราะมันเสียใจ เสียใจมาก ภาวนาดีขนาดนี้ ขึ้นไปนึกว่าได้รางวัล จะให้รางวัล ที่ไหนได้ ถีบตกมาเลย อู้ฮู! คนเก่งขนาดนี้ คนภาวนาดีขนาดนี้ รางวัลคือถีบตกกุญแจมันเกินไป อู้ฮู! เข้าทางจงกรม

พอมันระลึกได้ เพราะเวลาบอกว่า เราจับอะไรไม่ได้เลย มันว่างหมด ไม่มีอะไรเลย พอท่านถีบตกลงมาคือความเสียใจ ความเสียใจมันคืออะไร ความเสียใจมันคือเวทนา พอมันจับเวทนาได้ มัป! โอ้โฮ! ถ้าท่านบอกเรานะ ก็จะมีการโต้เถียง มีการโต้แย้งกัน แล้วต่างคนต่างมีปัญญา ท่านชี้แจงพูดกับมันนะ ถีบตกกุญแจไปเลย แล้วมันก็กลับไปทางจงกรมคอตกลอยนั้นนะ

เดินจงกรมคอตกลอยเกือบค่อนคืน พอมันจับได้ มัป! โอ้โฮ! ถ้าท่านบอกเรา เราจะต้องเถียงนำดูเลยละ ท่านไม่บอกเรา เราจับได้ มันย่นเวลาของเราไปหลายปีเลยละ เพราะท่านติดตรงนี้นาน ท่านก็รู้ เราเข้าไป โอ้โฮ! โอ้โฮ! มันร้องโอ้โฮ! เสร็จแล้วก็ก้มลงเลยนะ จะกราบหลวงตาร้อยหน จะกราบหลวงตาพันหน จะกราบหลวงตาทึ่มหน จะกราบหลวงตาแสนหน จะกราบหลวงตาล้านหน กราบแล้วกราบเล่า กราบแล้วกราบเล่า อยากกราบสักล้านหน ล้านๆ เวลามันจับต้องได้

นี่เราพูดถึงว่า เราถึงภูมิใจใจ มันถึงความสัมพันธ์กันใจ มันถึงระลึกอยู่ในหัวใจใจ มันระลึกหัวใจตรงนี้ ไม่ใช่ศิษย์เอกหรือ ไม่ใช่ ศิษย์เอกคือหลวงปู่ลี หลวงตาท่านพูดถึงเศรษฐกิจธรรม เศรษฐีธรรมคือหลวงปู่ลีนั่นนะ หลวงปู่ลีนั่นนะ ท่านก็ปั้นมากับมือเหมือนกัน ท่านปั้นหลวงปู่ลีมากับมือ นั่นศิษย์เอก นู่น หลวงปู่ลี ถ้าผาแดงงู่น ไร่เรามันเศษคนนะ

ฉะนั้น คำถามนี้ถามมาเป็นความเข้าใจของเขา แต่เวลาความตั้งใจของเราคือจะบอกว่า ถ้าเราจะเคารพครูบาอาจารย์ ถ้าเคารพด้วยหัวใจ เราจะเชื่อฟังท่าน เราจะทำตามท่าน เราจะไม่เนรคุณ เราจะไม่ทำให้ท่านเสียหาย เราทำสิ่งใดเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนถึงท่าน เราจะทำสิ่งใดจะไม่ได้ทำให้กระทบกระเทือนถึงครูบาอาจารย์ของเราเลย ถ้าผิด ภูผิตเอง ถ้าความดีความชอบยกให้อาจารย์เลย ความคิดเราเป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ที่เราพูดถึง เพียงแต่วันนั้นเราพูดว่าเราฝันถึงหลวงตา เราฝันๆ นานๆ จะฝันถึงที่หนึ่ง นานๆ จะฝันถึงที่หนึ่ง ฝันประจำ พอฝันที่หนึ่งก็เออ! มันรู้สึกว่าคุณค่าเวลาฝันสักที่หนึ่ง อันนี้พูดถึงว่าความฝัน นี่ข้อที่ ๒.

“๓. อัฐิของพระอรหันต์จะต้องกลายเป็นพระธาตุทุกองค์ใช่หรือไม่ แล้วอัฐิของพระบางองค์ที่เราเข้าใจว่าท่านเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง เมื่อท่านนิพพานไปนานแล้วอัฐิท่านไม่เปลี่ยนเป็นพระธาตุเสียที แสดงว่าท่านยังไม่เข้าถึงพระอรหันต์ใช่หรือไม่”

นี่ใจ เวลาไปซื้อไม้กันนะ ไปไม้กันไปก็ไม้กันมา

พระอรหันต์ก็คือพระอรหันต์ ถ้าใครเป็นพระอรหันต์ มันสมบูรณ์ในตัวของพระอรหันต์แล้วนะ มันจบแล้ว มันไม่มีสิ่งใดมีค่าไปกว่านั้นแล้ว มันไม่มีใครมีค่าไปกว่า

จิตดวงนี้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ จิตดวงนี้ทุกข์ยากแสนยาก จิตดวงนี้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ เกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา แล้วประพฤติปฏิบัติไปจนสิ้นสุดแห่งทุกข์เป็นวิมุตติสุขแล้ว มันจะมีอะไรมีค่าไปกว่าจิตดวงนั้น ธรรมธาตุอันนั้น

จิต ภาวสวะ ตัวภพ ทำลายเป็นธรรมธาตุไปแล้ว ถ้าเป็นธรรมธาตุแล้ว ในโลกนี้มันจะมีค่าอะไรเท่ากับวิมุตติสุขอันนั้น สิ่งทีพันทุกข์อันนั้นมันมีค่าที่สุดแล้ว ถ้ามีค่า

ที่สุดแล้ว สิ่งนั้นพระอรหันต์ เขาต้องการตรงนั้น แล้วถ้าพระอรหันต์เป็นอย่างนั้นแล้ว มันจะมีสิ่งใดมีค่าอีกล่ะ เห็นไหม สิ่งที่มีค่า

ฉะนั้น พระอรหันต์แต่ละองค์ที่นิพพานไปแล้วต้องเป็นพระธาตุใหม่

เป็นพระธาตุแน่นอน แม้แต่หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เวลาเราอยู่กับท่าน เกสา เวลาปลงแล้ว เราเก็บ เราเอามาแจกญาติโยม มันขาดเป็นตัวด้วงหมดเลย ตั้งแต่ปี ๒๕๒๔, ๒๕๒๕, ๒๕๒๖ เกสาของท่านเป็นพระธาตุหมด สิ่งใดที่ออกมาจากตัวท่านเป็นพระธาตุ

ที่นี้มันก็อยู่ที่ว่าเวรกรรม เวรกรรมไปอยู่กับใครที่ไม่เป็นพระธาตุๆ ดุสิ เวลาหลวงตาท่านอยู่กับหลวงปู่มั่น ท่านด้วยความเคารพบูชาหลวงปู่มั่นนะ ท่านอุปัฏฐากอุปัถม์ภมา แต่กิเลส เวลาท่านสั่งสอนอย่างไร กิเลสมันก็ได้แย้ง กิเลสมันก็เถียงเอาเหตุเอาผลนะ ฉะนั้น มันก็มีความโต้แย้งกัน

ฉะนั้น เวลาหลวงปู่มั่นท่านนิพพานไปแล้ว หลวงตาท่านมากราบคารวะอัฐิของหลวงปู่มั่น แล้วที่แรกเวลาเผาเสร็จแล้วท่านไม่ยอมเอาพระธาตุนั้น เพราะเดี๋ยวหาว่าเป็นหมาแทะกระดูก

เวลาท่านไปปฏิบัติ พอหลวงปู่มั่นนิพพานไปแล้ว ๘ เดือน ท่านถึงไปบรรลุมรรคที่ดอยธรรมเจดีย์แล้วมากราบขอขมาอัฐิธาตุของหลวงปู่มั่น แล้วมหาอะไรที่วัดป่าสุทธาวาสให้พระธาตุมา ท่านก็เก็บไว้

ท่านบอกท่านเก็บพระธาตุไว้นะ เก็บอัฐิของหลวงปู่มั่นไว้ แล้วพอสุดท้ายแล้วญาติโยมที่ทำรถไฟที่เขาได้อัฐิของหลวงปู่มั่นมาเป็นพระธาตุ เขาก็รำลือกัน หลวงตาท่านก็ไปเอากล่องสองรูปอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่มั่น หลวงตาท่านเอากล่องไปสอง อัฐิหลวงปู่มั่นอยู่ที่คนอื่นเป็นพระธาตุหมดเลย นั่นก็เป็นพระธาตุ นี่ก็เป็นพระธาตุ แต่ของท่าน อยู่กับท่านมา ๒๗ ปี ไม่เป็นนะ

ท่านบอกอยู่กับท่านมา ๒๗ ปี ไม่เป็นพระธาตุ สุดท้ายแล้วท่านก็ให้ลูกศิษย์ของท่านไปที่อุดรฯ เอาอัฐิของหลวงปู่มั่นจากหลวงตาไป ๗ วัน ในบ้านนี้หอมไปทั้งบ้านเลย แล้วไปเปิด

ผอบดู เป็นพระธาตุหมดเลย หลวงตาท่านถึงสะท้อนใจใจ อยู่กับเราเหมือนกับติดคุก พอพ้นจากเราไปเป็นพระธาตุเลย นี่คนเราเวรกรรมมันมีอย่างนี้

ฉะนั้น เวลาที่ว่าหลวงตา ของท่านเป็นพระธาตุๆ ลูกศิษย์ที่จิตใจเป็นธรรม ลูกศิษย์ที่จิตใจไม่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ลูกศิษย์ที่จิตใจดีงามได้ไปเป็นพระธาตุหมด แต่ไปอยู่กับใครที่มันไม่เป็น เกสาออกมาจากศีรษะของหลวงตาด้วยกันนะ ไปอยู่กับบางคน เป็นพระธาตุหมดเลย แต่ไปอยู่กับบางคน ทำไมไม่เป็นละ นี่มันมีเวรมีกรรม มันเรื่องกรรม เรื่องกรรมมันมหัศจรรย์

ขนาดของหลวงตา ท่านบอกว่าท่านได้อัฐิของหลวงปู่มา อยู่กับท่าน ๒๗ ปี ไม่เป็น ให้ลูกศิษย์ไป ๗ วันเท่านั้นกลายเป็นพระธาตุเลย ท่านถึงบอก อัฐิ! อยู่กับเราเหมือนติดคุก ออกไปนี่เป็นพระธาตุเลย

เป็นพระธาตุแน่นอน ถ้าเป็นพระอรหันต์นะ อัฐิธาตุเป็นพระธาตุแน่นอน แต่ว่าเป็นก่อนเป็นหลัง เป็นช้า เป็นเร็ว มันอยู่ที่เวรกรรมของผู้รับและผู้ให้ มันมีเรื่องเวรเรื่องกรรม เรื่องศาสนา มันมีข้อเท็จจริงอย่างนี้

ฉะนั้นบอกว่า ถ้าอัฐิธาตุของพระอรหันต์ต้องเป็นพระธาตุแน่นอน

แน่นอนแน่นอน คำว่า “แน่นอนแล้ว” มันแน่นอนด้วยข้อเท็จจริงนะ เราเชื่อมั่นมากกว่าเป็นพระธาตุ พระธาตุเป็นอัฐิธาตุของพระอรหันต์

แต่ในปัจจุบันนี้มี ๑๘ มงกุฎเยอะมาก ๑๘ มงกุฎจะไปซื้อพลาสติกที่ลำเพ็งแล้วเอามาแจกกัน ๘๐-๙๐ เปอร์เซนต์ของพระธาตุที่แจกกันนี้เป็นพลาสติกเม็ด เขาไปซื้อกันมาแล้วมาแจกกัน

เราถึงบอกว่าสังคมมีคนดีและคนเลวปนกัน คนที่ดีมีสัมมาทิฏฐิ มีความถูกต้องดีงาม อยากได้ของจริง เขาก็แสวงหาของเขามาเพื่อเป็นมงคลชีวิตกับเขา ให้อพวก ๑๘ มงกุฎมันอยากจะโอ้อวด อยากจะให้คนนับหน้าถือตาว่าเศษผมเศษธุลีของมันเป็นพระธาตุ แล้วก็ไปซื้อพลาสติก เวลาเอามาแจกกัน เอามาพยายามสร้างภาพว่าเป็นพระธาตุของตน

พระธาตุมันต้องได้จากอัฐิธาตุ จำไว้ ได้อัฐิธาตุจากครูบาอาจารย์ของเราที่ท่านได้การเผาแล้วเราเก็บไว้ แล้วให้เห็นว่าเป็นพระธาตุขึ้นมาจริงๆ เลย

เราเก็บเรื่องนี้มาเยอะ ของครูบาอาจารย์ เราได้มา เราได้มาแล้วเราแจกหมด แต่ที่เราได้มา เราเห็นคาตา ของอาจารย์สิงห์ทอง เราเป็นคนเก็บอัฐิธาตุของท่านเอง แล้วมันเป็น มันกลายเป็นสภาพอยู่ที่เราถือไว้เนือง จากอัฐิธาตุ มันจะเป็นแก้วใสๆ กลิ่นกินเข้ามาที่ละเอียด ลามไปเรื่อยๆ จนหมดทั้งองค์เลย พระธาตุนี้จริงๆ

แต่ ๑๘ มงกุฎมันทำให้ศาสนา ทำให้ความเชื่อถือของสังคมรวนเร หาแต่ผลประโยชน์ มีพระเยอะมากไปซื้อพลาสติกแล้วมาแจกกัน เยอะมาก

นี่ไง ที่บอกว่า เวลาเราย้อนกลับไปข้อที่ ๒. ว่า เวลาเราฝันถึงหลวงตา บอกว่าเราพูดเพื่อให้แสดงว่าหลวงตาเป็นของเรา เราเป็นคนใกล้ชิด

ไม่ใช่ เราจะพูดให้เห็นว่าน้ำใจ ความผูกพันมันอยู่ที่ใจ ไม่ต้องโฆษณา แต่วันนั้นวันที่เทศน์นั้นบังเอิญมันเกี่ยวกับเรื่องคนเขามาทำบุญวันเกิดมันวันวาย เราถึงพยายามพูดว่า **ครูบาอาจารย์อยู่ในใจ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์รวมอยู่กลางหัวใจ คุณงามความดี กลิ่นของศีลกลิ่นของธรรมมันอยู่ในหัวใจของพวกเรา ถ้าคนที่เคารพบูชาจริง มันมีคุณค่า ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม สังฆธรรมอันนั้นมีค่ามาก มีค่ามากกว่าทุกๆ อย่างในโลกนี้**

ฉะนั้น เวลากลับมาเรื่องอัฐิธาตุ อัฐิธาตุมันเป็นผลพลอยได้ มันเป็นผลพลอยได้ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน เขาตัดแจกไป ๗ ส่วน แล้วเทวดาได้เขี้ยวแก้วไปอยู่บนดาวดึงส์ นี่เขาแจกกันไป แต่เวลาจะหมดศาสนา พวกนี้จะมารวมกัน นี่เพราะเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่เวลาเป็นพระอรหันต์ก็เหมือนกัน มันก็เป็นพระธาตุเหมือนกัน แต่คำว่า “เป็นพระธาตุ” คำว่า “พระธาตุ” มันเกิดจากอะไร เกิดจากธาตุ ๔ นี่เห็นไหม แต่หัวใจละ หัวใจที่เป็นพระอรหันต์อันนั้นละ อันนั้นสำคัญที่สุดใจ ถ้าสำคัญที่สุด เอาตรงนั้นใจ

แต่ไอ้เรื่องพระธาตุมันเป็นสัญลักษณ์ มันเป็นเรื่องที่ตามมาภายหลัง แต่ถ้าหัวใจนั้นไม่เป็นพระอรหันต์นะ อย่างไรก็ตาม มันก็ไม่ใช่พระธาตุหรอก มันไม่เป็นประโยชน์อะไรหรอก แต่มันจะเป็นพระธาตุหรือไม่เป็นพระธาตุ มันต้องมีมรรค มีอัสภักขยญาณ มีมรรค ๔ ผล ๔ คำว่า “มรรค ๔ ผล ๔” ตบะธรรมมันแผดเผา ตบะธรรมมันชะมันล้าง

เวลาพระอรหันต์ เวลาท่านนิพพานไปแล้ว เวลาไปเฝ้าแล้ว กระดูก็ถึงเป็นพระธาตุแน่นอน แต่มันเป็นเร็วหรือเป็นช้า คำว่า “เป็นเร็วเป็นช้า” มันเรื่องเวรเรื่องกรรม เรื่องพระอรหันต์ท่านประเภทใด

คำว่า “ประเภท” คุณสิ เจโตวิมุตติ ถ้าจิตมันสงบ จิตมีกำลัง สิ่งนี้มันครองร่าง ถ้าเป็นปัญญาวิมุตติใช้ปัญญา ปัญญา ตบะธรรม กำลังของสมาธิ กำลังของจิตมันเบากว่า คำว่า “พระอรหันต์” มีประเภทเดียว คืออัสสวัชชญาณ พระอรหันต์มีประเภทเดียว แต่ความชำนาญ ความต่าง ๆ มันแตกต่างกัน

ที่นี้ความแตกต่าง คนมันไม่เหมือนกัน พระอรหันต์ เราบอกว่า พระอรหันต์ร้อยองค์ก็ร้อยอย่าง พระอรหันต์ล้านองค์ก็ล้านอย่าง คำว่า “ล้านอย่าง” คือว่ามันเป็นมรรคญาณในใจของพระอรหันต์นั้น พระอรหันต์นั้นเขามีอำนาจวาสนาขนาดไหน ปัญญาของเขา ปัญญาของเขา ปัญญาเป็นภาวนามยปัญญา ปัญญาเป็นปัจจุบัน มันไม่มีการซ้ำกัน ไม่มีการซ้อนกัน

อำนาจวาสนาของคนมันไม่เท่ากัน จริตนิสัยของคนไม่เท่ากัน ความคิดคนไม่เหมือนกัน แต่มรรค อริยสังขมอันเดียว อันเดียวคือทฤษฎีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้หนึ่งเดียว แต่เวลาคนกระทำมีปัญญามากน้อย มีกำลังมากน้อย มีความเห็นแตกต่างกัน ความเห็นแตกต่างกัน แต่พยายามปรับตนเอง ทำศีล สมาธิ ปัญญา จนเข้าสู่มรรค

เข้าสู่มรรค เวลามรรคญาณ เวลามรรคมันรวมตัว อันนี้สำคัญ อันนี้สำคัญ พอสำคัญ มันเป็นธรรม สิ้นกิเลสไปแล้วมันถึงเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา ถ้าเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแล้ว ธรรมชาติมันอยู่กับร่างกายอันนั้น ร่างกายนั้นถ้ามันได้ดูแลแล้วมันฟอก

ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว เป็นพระธาตุแน่นอน เว้นไว้แต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น เว้นไว้แต่ช้าหรือเร็ว ถ้ามันไม่ใช่ก็คือมันไม่ใช่ ไม่ใช่แน่นอน ถ้ามันไม่เป็นพระธาตุก็เป็นพระอรหันต์ไม่ได้ ไม่มีพระอรหันต์หรอก แล้วพระอรหันต์ก็ไม่ใช่ว่ามีความสำคัญตรงที่พระธาตุ...มีความสำคัญตรงอัสสวัชชญาณ นี่พระอรหันต์ประเภทเดียว ประเภทเดียวตรงนั้น ตรงอัสสวัชชญาณ

ในสมัยพุทธกาล พระอรหันต์ที่ว่าเฉพาะตนที่ว่าตัวเองมีความรู้ความเห็นต่าง ๆ แล้วไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย อัสสวัชช

ญาณต่างหากสำคัญที่สุด อรหัตตมรรคนั้นนะสำคัญที่สุด ถ้าไม่มีตรงนั้น พวกท่านก็ไม่ใช่พระอรหันต์ พวกท่านเป็นพระอรหันต์เพราะได้ตรงนั้นนะ แล้วมาเถียงกันที่ไ้อปลายเหตุนี้ ไปเถียงกันไ้อความชอบส่วนตนนี้ นี่พูดถึงพระอรหันต์นะ อยู่ในพระไตรปิฎก ที่สวณมะพรวัว พระอรหันต์เถียงกันว่าของใครดีที่สุด

นี่ก็เหมือนกัน คำว่า “อะไรเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่พระอรหันต์”

ฉะนั้น ใครรู้คุณค่าละ คุณค่าของธรรม

ไ้อโฮ! นี่ไง หลวงตา ครูบาอาจารย์ที่เวลาท่านถึงที่สุดแล้ว “มันจะสอนอย่างไร มันจะบอกอย่างไร”

ที่นี้พอบอกอย่างไร ไ้อพวกสวมรอย ไ้อพวกพระอรหันต์ความชำนาญ จริงๆ นะ ๑๘ มงกุฏ ไ้อโฮ! มันพูด เราเคลิ้มนะ อย่างนี้ใช่ไหมปฏิสัมภิทา ปฏิสัมภิทาคือพูดให้มันหลับ ไ้อพวกฝอยลิงหลับนี้เป็นพระอรหันต์หรือ ไ้อไม่ลิงหลับ ฝอยจณลิงหลับหมดเลย เป็นพระอรหันต์ มันเป็นไปได้

พระอรหันต์จะพูดถึงมรรค ศีล สมาธิ ปัญญา ทวนกระแสกลับ ความดีความงามของเรา มันเป็นความดีความงามของโดยสัญชาตญาณ ความดีความงามของเรามันจะทวนกระแสกลับ เข้าไปสู่จิต ความดีความงามของเราคือจิตตั้งมั่น จิตมีกำลัง จิตมีความสงบระงับ แล้วความดีความงามทวนกระแสกลับเข้าไป เห็นไหม ละสังกัทยทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปราคาส ปฏิกะกามราคะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา นี่มันจะทวนกระแสกลับ สำคัญตรงนี้ แล้วจะสอนอย่างไร จะบอกอย่างไร จะบอกได้ เห็นไหม ตรงนี้สำคัญ พระอรหันต์มีหนึ่งเดียว

แต่ไ้อแยกประเภทไป แล้วถ้าพูดถึงว่า ปฏิสัมภิทา ไ้อ้ย! มีความแตกต่างกัน

แตกต่างกันล้วงกระเป๋ ถ้าคนไหนรวยๆ มา อดีตชาติเป็นคู่ครองทั้งนั้นนะ ถ้าขอทานมาไม่รู้จัก ถ้าใครมีตั้งค์มา “แหม! เมื่อชาติที่แล้วจำอาตมาไม่ได้หรือ เมื่อชาติที่แล้วเรายังใกล้ชิดกันอยู่เลย” ถ้ามีตั้งค์นะ ถ้าไม่มีตั้งค์นะ “ไ้อ้ย! ไ้อพวกนี้ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็น” อย่างนี้ใช่ไหมพระอรหันต์ พระอรหันต์ฝอยลิงหลับใช่ไหม

พระอรหันต์เขาต้องมีสติสัมปชัญญะ อะไรควรไม่ควร พุดออกไป ญาติโยมเขาจะรู้กับเราได้อย่างไร จะเป็นจริงไม่เป็นจริง อันนั้นมีคุณค่า การไม่การอด การให้อวดเพื่อจะให้คนเคารพนับถือ มันมีคุณค่ามากกว่าธรรมะหรือ

ใครรู้คุณค่าของธรรม คุณค่าของธรรมที่องค์ที่ได้สัมผัสอยู่นั่นละ ถ้าเป็นจริง ถ้าเป็นจริงมันได้สัมผัสธรรมอยู่นั่นละ อะไรจะมีค่ากว่านั้นละ แล้วคุณไม่ให้อวดออกไปได้อย่างไร มันเป็นไปได้ มันเป็นไปได้ นี่พูดถึงคำว่า “พระอรหันต์ปฏิสัมภิทา”

ถาม : เรื่อง “สงครามโลกครั้งใหญ่ที่กำลังจะเกิดขึ้น”

กราบนมัสการหลวงพ่ोज้าคะ ก่อนอื่นขอกราบขอขมาหลวงพ่อก่อนที่หนูถามเรื่องนี้ นอกเหนือจากการปฏิบัติ หนูอยากทราบว่า หากมีสงครามโลกครั้งยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นอีกครั้ง มวลมนุษยชาติทั้งโลกจะอยู่กันอย่างไร เศรษฐกิจทั่วโลกจะเป็นอย่างไร และจะกระทบกระเทือนต่อพระพุทธศาสนาหรือไม่เจ้าคะ

ตอบ : สงครามโลก สงครามจะเกิดขึ้นหรือสงครามมันจะไม่เกิดขึ้น ตอนนี้อยู่วันออกกลางมีสงครามรบกันเต็มทีเลย รบกันแบบรบซึ่งๆ หน้า รบกันแบบสงครามกองโจร รบกันแบบลักลอบการทำลายร่อยเปด มนุษย์นี้ มนุษย์มีความมักมากอยากใหญ่ มีแต่ทิฐิมานะ รบราฆ่าฟันกันมาตลอด ที่นี้การรบราฆ่าฟัน ฉะนั้นบอกสงครามโลกๆ สงครามมันจะเกิดขึ้น

เรายกไว้ สงครามนี้ สงครามคือความเป็นข้อเท็จจริงของโลกนี้เรื่องหนึ่งไง ที่นี้ให้สงครามโลก สงครามโลกโดยการฉ้อฉล สงครามโลกโดยการประกาศว่าสงครามโลกจะเกิดขึ้น สงครามจะเกิดขึ้น โลกข้างหน้าจะเกิดขึ้น คือพยากรณ์อนาคตแล้วก็เอาเงินมาให้ฉัน ให้ความตกใจ โลกจะแตก ขายที่ดิน ไปซื้อที่ดินภูเขา เชียงรายแผ่นดินไหวเลย ไปซื้อที่ดินบนภูเขา ไปสร้างบ้านกัน เกิดแผ่นดินไหว แล้วมันจะไปอยู่ไหนกันตอนนี่

มันเป็นกระแสข่าว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกกาลามสูตร อย่าเชื่อฯ อย่าเชื่อ แม้แต่อาจารย์เราพูด อย่ากระต่ายตื่นตูมสิ ศาสนาพุทธให้มีปัญญา ไม่ใช่ศาสนาแห่งกระต่ายตื่นตูม เขาก็มาหลอกเอาทั้งนั้นละ สงครามโลกจะเกิดบ้าง โลกจะแตกบ้าง ขายที่ดินทางกัน มีบริษัทขายที่ดินกัน แล้วก็ไปซื้อที่ดินภูเขาทางภาคเหนือ ถ้าน้ำท่วมโลก โลกแตก ยังเหลืออยู่ก็

จังหวัด ปันราคากันนะ แล้วก็เป็นเหยื่อ น่าเศร้า น่าเศร้า นี่สงครามโลกอีกแล้ว สงครามโลกจะเกิดอีกแล้ว

สงครามมันเกิดนะ สงครามมันเกิดของมันอยู่อย่างนั้น เราจะบอกว่า คนเรามันมีสติสัมปชัญญะพอควร ให้อสงครามโลกๆ ถ้าสงครามโลกเกิดแบบสงครามในหนังเลยนะ คิดดูซิว่าระเบิดนิวเคลียร์ในโลกนี้มันมีอยู่กี่พันลูก มันทำลายโลกได้ ๓-๔ รอบ ระเบิดนิวเคลียร์ที่โลกสะสมกันไว้มันระเบิดโลกนี้ได้ ๓-๔ ครั้ง แล้วไอ้คนที่มันจะทำสงครามมันต้องคิดให้ดี ตอนนี้อย่าสงครามโลกนะ ระเบิดนิวเคลียร์ที่สะสมไว้ในโลกนี้มันระเบิดโลกนี้ได้ ๒-๓ รอบ แล้วมันจะมีอีกไหมละ

มันไม่มีถึงขนาดนั้นหรอก เพราะเราเชื่อมั่นว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าศาสนาพุทธนี้จะอยู่ได้อีก ๕,๐๐๐ ปี

นี่ ๒,๕๐๐ ปี อย่างน้อยๆ มันจะอยู่ได้อีก ๒,๕๐๐ ปีข้างหน้า เราเชื่อมั่นว่าพระพุทธศาสนานี้จะอยู่ได้อีก ๕,๐๐๐ ปี เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีอายุ ๕,๐๐๐ ปี หหมดจาก ๕,๐๐๐ ปีไปแล้วมันจะเป็นที่ว่ามีศาสนา เขาเรียกสูญญกัป มันจะเป็นสูญญกัป มันจะไม่มีศาสนาไปพักหนึ่ง แล้วพระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้ข้างหน้า แล้วถ้าโลกมันแตกไปแล้วมันจะอยู่ที่ไหนละ มันจะทำอย่างไรกันละ เราเชื่อ เราเชื่อคำพยากรณ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราเชื่อตรงนี้ไง

ถ้าว่าให้อสงครามโลก สงครามใหญ่

พวกเรากวนาไปแล้วก็แตกตื่น พอภาวนาเราก็รู้จริงๆ อยู่แล้วนะ ยังเอาเรื่องอย่างนี้มาถ่วงหัวใจอีกนะ พอถ่วงหัวใจแล้ว ก็เลสมันเอาความดีมาหลอกนะ ก็เลสมันบอกว่านี้เป็นธรรมนะ เพราะอะไร เพราะบอกว่า ถ้าสงครามโลกมันเกิดขึ้น มันมีผลกระทบเทือนพระพุทธศาสนาของเราหรือไม่

ยังห่วงศาสนาอยู่ จะปฏิบัติยังห่วงศาสนาอยู่ ก็พยายามจะพูด หาพวก หาพวกหาคนที่มาตี้นกกลัวไปกับเรา เพราะเราเป็นห่วงศาสนาไง เราเป็นห่วงศาสนา แต่เราไม่เคยเห็นพุทธะเราไม่ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าในใจ เราไม่ทำความสงบของใจ เราห่วงแต่ศาสนา แต่ไม่ห่วงพุทธะใน

ใจ แล้วถ้าไม่มีพุทธะก็ไม่มีศาสนา ไม่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่มีศาสนาพุทธ แล้วพุทธะในหัวใจทำไมไม่ดูแล

ไม่ต้องไปเชื่อข่าวลือ กาลามสูตร อย่าเชื่อ ใ้ข่าวร้าย ข่าวลือ ข่าวปล่อย ใ้สงครามโลก ใ้โลกจะแตก เป็่มาก แล้วไม่ธรรมดาเนะ เวลาจะพูดบอกว่า นี่พุทธพจน์ พระพุทธเจ้า พยากรณ์

มึงจะพูด มึงก็พูดสิว่ามึงพูด ทำไมต้องยัดเยียดให้ว่าเป็นพุทธพยากรณ์ เป็น พระพุทธเจ้าทำนายชะด้วยนะ ถ้าใครพูดก็ว่าพระพุทธเจ้าทำนาย

แล้วพระพุทธเจ้าบอกว่าศาสนามีอีก ๕,๐๐๐ ปี ทำไมเอ็งจำไม่ได้หรือ เอ็งจำไม่ได้ใช่ ไหม เวลาพระพุทธเจ้าบอกโลกจะแตกนี่เอ็งจำได้ เวลาพระพุทธเจ้าบอกว่าศาสนาเราอยู่ ๕,๐๐๐ ปี เอ็งจำไม่ได้

พอบอก ๕,๐๐๐ ปี เขาบอกไม่ใช่ ไม่มี เกจิอาจารย์สุดท้ายภายหลังเขียนไปเองว่า ๕,๐๐๐ ปี

เวลามันจะเถียงมันบอกพระพุทธเจ้าไม่ได้เขียน พระพุทธเจ้าไม่ได้บอกไว้ ๕,๐๐๐ ปี แล้วพระพุทธเจ้าบอกถึงพุทธกาลตรงไหน

นี่ไง คือบาลีมันแปล มันอยู่ที่แปลมา มันแปลตามกิเลสไง กิเลสใครชอบอย่างไรก็แปล เข้าความเชื่อมัน นี่ไง ตรงนี้ที่หลวงตาท่านบอกว่าท่านเป็นมหา เวลาหลวงปู่มันท่านประพจน์ ปฏิบัติของท่าน เวลาท่านปฏิบัติของท่าน ธรรมมันเกิดคือบาลีเกิด พอบาลีเกิด “เรายังไม่บอก ใคร เราจะเก็บไว้ก่อน”

เวลาหลวงตาท่านไปวิเวกกลับมา “อ้าว! ใครเป็นมหา” คือมหาที่เรียนบาลีมาไง ก็บอก ภาษาบาลีให้หลวงตาแปล

หลวงตาท่านบอกว่าท่านรู้ นี่คนที่เคารพบูชาครูบาอาจารย์มันเคารพด้วยหัวใจ มันเป็นอย่างนี้ มันไม่ได้เคารพที่ปาก ท่านบอกว่า เวลาท่านพูด ท่านพูดเป็นทางผ่าน ท่านบอกว่า “อ้าว! ใครเป็นมหา” ถ้าใครเป็นมหา โดยทางโลกใครเป็นมหา ก็คือมีการศึกษา ถ้ามีการศึกษา

พอบอกบาลี ผู้นี้ต้องเป็นผู้ที่แปล นี่ตามมารยาท แต่เวลาหลวงปู่มันท่านบอกว่า “อ้าว! นี่ภาษาบาลีขึ้น อ้าว! มหาแปล ใครเป็นมหาเว้ย มหาแปล”

หลวงตาท่านนั่งเฉย ท่านบอกว่าเป็นแค่ทางผ่าน คือท่านจะเอาธรรมะข้อนี้มาฝากหลวงตาด้วย รอให้หลวงตามา แล้วท่านก็พูดบาลีขึ้นมา แล้วพอหลวงตาท่านนั่งนิ่งๆ หลวงปู่มันท่านก็แปลผัวะ!

พอแปลขึ้นมา หลวงตาท่านบอก โอ้โฮ! ถ้าเป็นมหาท่านก็แปลได้ แต่แปลแล้วมันแปลทางวิชาการ แต่เวลาหลวงปู่มันท่านแปล ท่านแปลโดยธรรม คือธรรมมันฟาดหัวกิเลส ท่านบอกว่ามันชัดเจน มันลึกซึ้งกว่า นี่ไง เวลาท่านแปล เวลาแปลท่านแปลตีหัวกิเลส แปลทับกิเลส แต่ถ้าเป็นทางโลกแปลนะ มันต้องแปลให้ถูกต้องตามมารยาท ถูกต้องตามวิชาการ มันแปลผิดเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

นี่ก็เหมือนกัน อย่างที่ย้อนกลับมา ย้อนถึงว่า เวลาบาลี เวลาคนแปลมันแปลเอาแต่ใจมันนะ แปลเข้าข้างตัวมันนะ ถ้ามันถูกใจ มันก็ถูก ถ้ามันไม่ถูกใจ มันก็ว่าผิด

นี่จะบอกว่า ๕,๐๐๐ ปีไ้ เราเชื่อ เราเชื่อว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกศาสนาท่านอยู่อีก ๕,๐๐๐ ปี อีก ๒,๕๐๐ ปี เรายังอยู่กันสบายๆ แล้วอายุเราไม่ถึง ๑๐๐ ปี

แล้วโลกจะแตก สงครามโลกจะเกิดขึ้น

ไอ้สงครามโลก โลกแตก มันเป็นเรื่องที่เอามาอ่อยเหยอะเยอะมาก แล้วชาวพุทธก็เชื่อ เชื่อจนบางที่น่าสงสารนะ ขยายบ้านขยายเรือนกัน ย้ายบ้านย้ายเรือน กลัวภัยพิบัติ สุดท้ายแล้วไอ้พวกที่ปล่อยข่าวมันก็มาตักตวงเอาแต่ผลประโยชน์ พวกเราชาวพุทธทำไมมีสติปัญญากันแค่นั้นไม่รู้

เราต้องมีสติมีปัญญา เรามีสติปัญญานะ เหตุใดเกิดขึ้น มีสติปัญญา เราแก้ไขของเราชีวิตของเรามันมีอุปสรรคทั้งนั้นนะ คนเราเกิดมา แม้แต่ความหงุดหงิด อารมณ์ของเรามันก็เกิดขึ้นแล้ว แล้วเราจะใช้สติปัญญาแก้ไขอย่างไร

แก้ไข เห็นไหม ถ้าเรามีสติมีปัญญา เราแก้ไขของเรา เราทำความเข้าใจของเราหาที่พึ่งของเราเพื่อประโยชน์กับเรา ฉะนั้น ถ้าเราทำของเราได้ เราจะเห็นคุณค่า

ของสัจธรรม เห็นคุณค่าของธรรมะ ถ้าคุณค่าของธรรมะเกิดขึ้นอย่างนี้ เราเป็นชาวพุทธ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางหลักวางเกณฑ์ไว้ ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ไฉนปฏิบัติธรรมนะ ปฏิบัติธรรมก็ไปเชื่อไฉ่พวกฤๅษีชีไพร ไปเชื่อ ๑๘ มงกุฏ แต่ไม่เชื่อครูบาอาจารย์ที่เป็นจริงเลย ถ้าครูบาอาจารย์ที่เป็นจริงนะ ย้อนกลับมา คีล สมานิ ปัญญา ไม่ไปไหนหรอก ถ้าคีล สมานิ ปัญญา มันเกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา

ถ้าเราทำของเรานะ เราทำความเป็นจริงของเราขึ้นมา เราปฏิบัติของเราได้จริงนะ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต เราจะได้เลยว่าคุณครูบาอาจารย์องค์ไหนพูดโกหกไม่โกหก องค์ไหนพูดจริงไม่พูดจริง

อย่างหลวงตาท่านพูด เวลาท่านปฏิบัติ ไปออกวิเวก เวลาคนมาสอนท่าน ท่านบอกเลย “มีปัญญาแค่นี้จะมาสอนเรา”

คือความรู้ของท่าน ท่านอยู่กับหลวงปู่มันมา มันแน่น แล้วเวลาคนที่อายุพรรษามาก แต่ไม่มีวุฒิภาวะมาสอน มันดูถูกนะ แต่เราจะพูดออกไป เราไม่ได้เคารพครูบาอาจารย์องค์นั้น แต่เราเคารพพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้เคารพกัน อาวุโสกันแต่ใจ ในเมื่อเขาอาวุโสกว่า เขามีอายุพรรษามากกว่า เขาเป็นผู้ใหญ่กว่า แต่เป็นผู้ใหญ่ด้วยอายุพรรษา แต่ไม่มีวุฒิภาวะ เราก็เก็บไว้ในใจใจ แต่ในใจมันคิด “ความรู้อย่างนี้หรือจะมาสอนเรา” นี่เวลาเราปฏิบัติไปมันจะมีความเห็นอย่างนี้ ถ้าคนภาวนาได้ภาวนาเป็นขึ้นไป

นี่เราภาวนาของเรา ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมาแล้วเกิดมรรคเกิดผลขึ้นมาในหัวใจขึ้นมา ปฏิบัติขึ้นมา ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มันจะเป็นคุณประโยชน์ของเราขึ้นมา มันจะเป็นความจริงของเราขึ้นมา เพื่อในหัวใจของเราดวงนี้ เอาจ